2022 год
ЮБІЛЕЙ ПЕРШАГА ВЫДАННЯ

Звесткі з архіва
Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі

Кніга, як і чалавек, мае дату нараджэння – год, калі яна ўпершыню была апублікавана. І, канешне, у кніг бываюць юбілеі, а яны, як вядома, з’яўляюцца своеасаблівымі каталізатарамі ўспамінаў і служаць нагодай для таго, каб звярнуць увагу на выдатныя старонкі гісторыі літаратуры і кнігадрукавання і ўвогуле ацаніць «базу даных» культурнай спадчыны, асэнсаваць яе ўнікальнасць.

У гэтай рубрыцы прадстаўлена інфармацыя аб мастацкіх творах класікаў беларускай літаратуры, першыя выданні якіх захоўваюцца ў архіве Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі і для якіх 2022 год з’яўляецца юбілейным.

100 гадоў

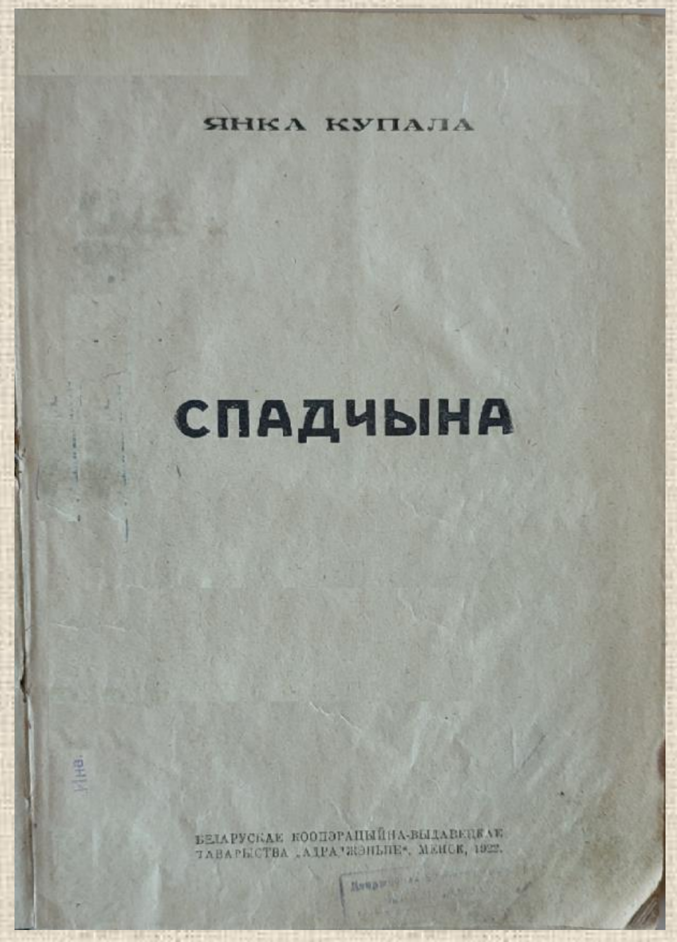

Купала, Я. Спадчына / Янка Купала. – Менск [Мінск] : Беларускае кааперацыйнае выдавецкае таварыства «Адраджэнне», 1922. – 221, [1] с.

«Спадчына»: 100 гадоў

«Спадчына» – гэта чацвёрты зборнік твораў Янкі Купалы (1882–1942) і адначасова першая кніга паэта, выдадзеная ў Беларусі. Тыраж выдання склаў 4000 экзэмпляраў.

У зборнік увайшлі творы, напісаныя ў перыяд з 1905 па 1919 год. Тэмы, што ў іх закранаюцца, надзвычай разнастайныя: Першая сусветная вайна, жыццё беларускай вёскі, гістарычны лёс краіны, чалавек і свабода, каханне і маральна-этычная місія чалавека. Ёсць у зборніку і філасофскія санеты пра адвечныя пытанні чалавечага быцця – дабро і зло, жыццё і смерць, здраду і помсту.

Па сведчанні Ю. А. Алейчанка, большая частка твораў са зборніка «Спадчына» напісаны ямбічнымі памерамі (8 разнавіднасцей). У вершах «Валачобнікі», «Свайму народу» і інш., а таксама ў санетах паэт упершыню выкарыстаў рэдкія для беларускай літаратуры пяці- і шасцістопны ямб. Таксама ёсць вершы, напісаныя харэем (5 разнавіднасцей).

Янка Купала. 1929 г.

«Спадчына»: 100 гадоў

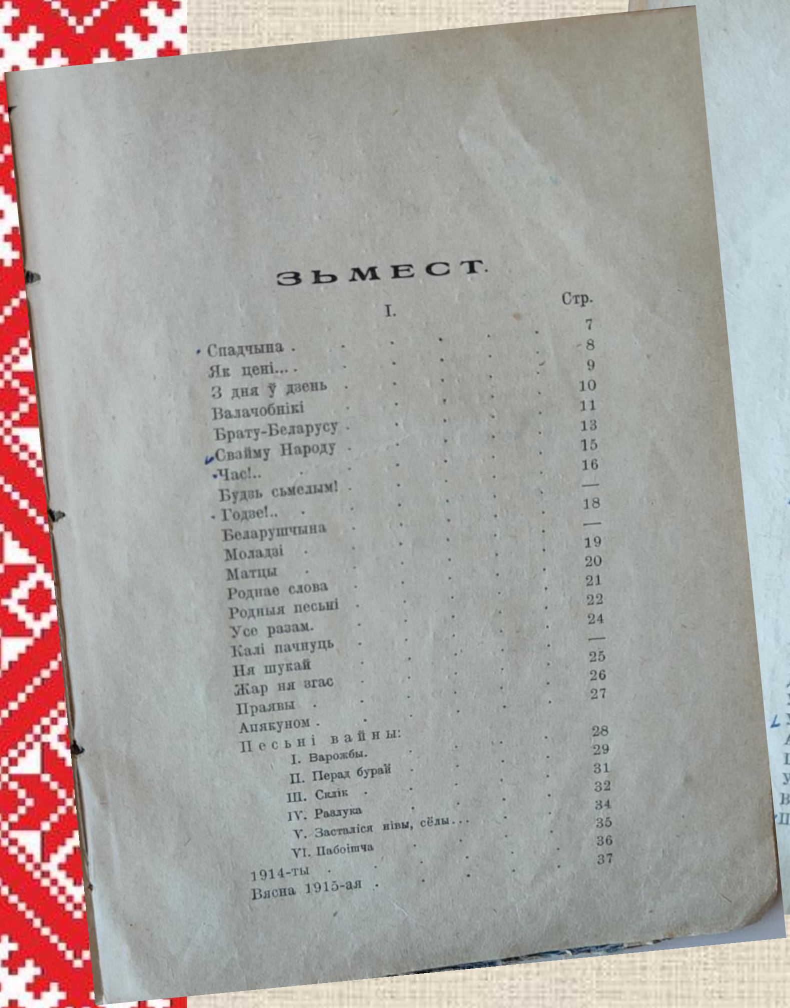

Зьмест

I.	Стр.
Спадчына	7
Як цені...	8
З дня ў дзень	9
Валачобнікі	10
Брату-Беларусу	11
Свайму Народу	13
Час!..	15
Будзь сьмелым!	16
Годзе!..	—
Беларушчына	18
Моладзі	—
Матцы	19
Роднае слова	20
Родныя песьні	21
Усе разам.	22
Калі пачнуць	24
Ня шукай	—
Жар ня згас	25
Праявы	26
Апякуном	27
Песьні вайны:	
I. Варожбы.	28
II. Перад бурай	29
III. Склік	31
IV. Разлука	32
V. Засталіся нівы, сёлы...	34
VI. Пабоішча	35
1914-ты	36
Вясна 1915-ая	37

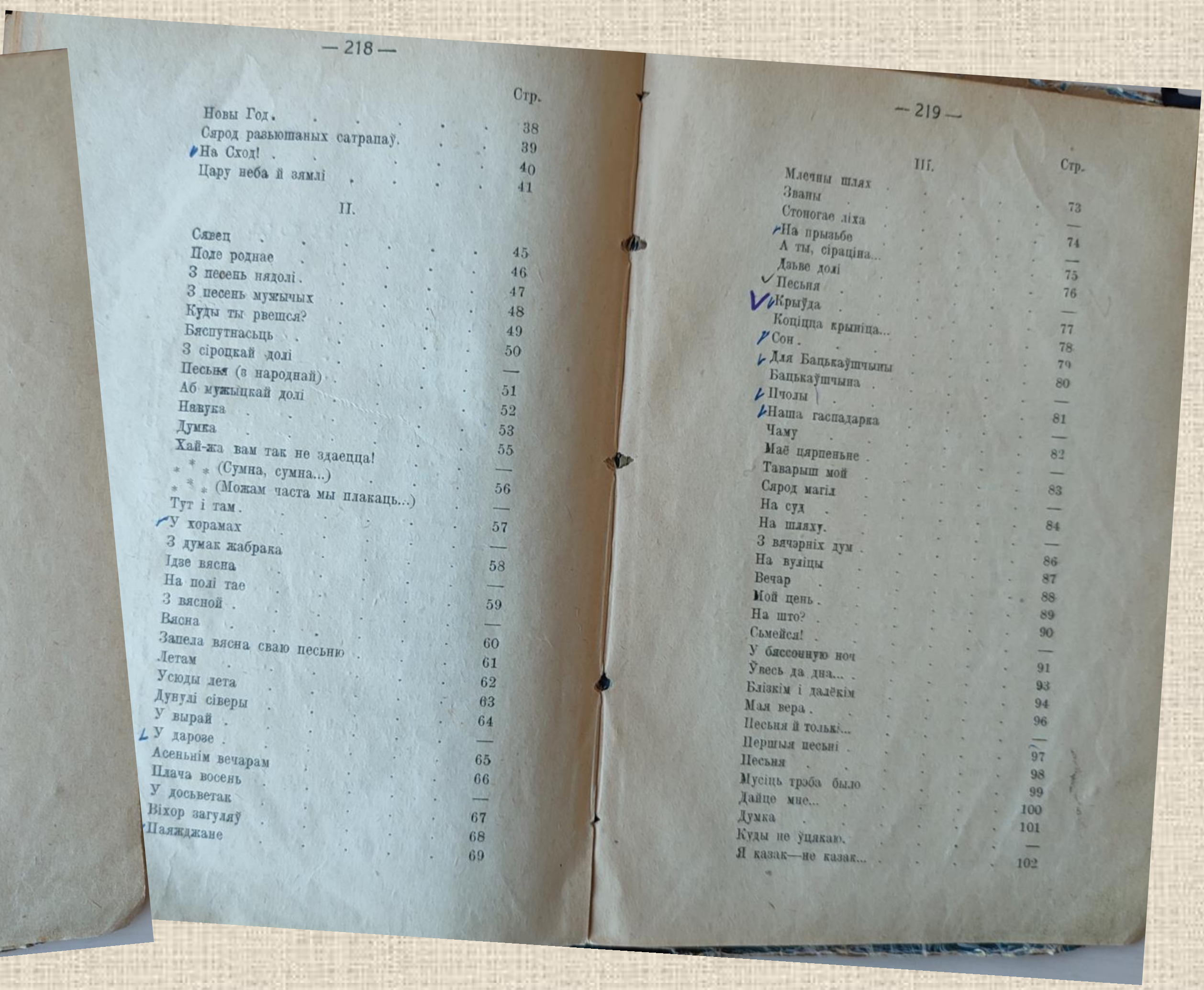

	Стр.
Новы Год	38
Сярод разьюшаных сатрапаў.	39
На Сход!	40
Цару неба й зямлі	41
II.	
Сявец	45
Поле роднае	46
З песень нядолі	47
З песень мужычых	48
Куды ты рвешся?	49
Бяспутнасьць	50
З сіроцкай долі	—
Песьня (з народнай)	51
Аб мужыцкай долі	52
Навука	53
Думка	55
Хай-жа вам так не здаецца!	—
* * * (Сумна, сумна...)	56
* * * (Можам часта мы плакаць...)	—
Тут і там	57
У хорамах	—
З думак жабрака	58
Ідзе вясна	—
На полі тае	59
З вясной	—
Вясна	60
Запела вясна сваю песьню	61
Летам	62
Усюды лета	63
Дунулі сіверы	64
У вырай	—
У дарозе	65
Асеньнім вечарам	66
Плача восень	—
У досьветак	67
Віхор загуляў	68
Паяжджане	69

III.	Стр.
Млечны шлях	73
Званы	—
Стоногае ліха	74
На прызьбе	—
А ты, сіраціна...	75
Дзьве долі	76
Песьня	—
Крыўда	77
Коціцца крыніца...	78
Сон	79
Для Бацькаўшчыны	80
Бацькаўшчына	—
Пчолы	81
Наша гаспадарка	—
Чаму	82
Маё цярпеньне	—
Таварыш мой	83
Сярод магіл	—
На суд	84
На шляху.	—
З вячэрніх дум	86
На вуліцы	87
Вечар	88
Мой цень	89
На што?	90
Сьмейся!	—
У бяссонную ноч	91
Ўвесь да дна...	93
Блізкім і далёкім	94
Мая вера	96
Песьня й толькі...	—
Першыя песьні	97
Песьня	98
Мусіць трэба было	99
Дайце мне...	100
Думка	101
Куды не ўцякаю.	—
Я казак—не казак...	102

«Спадчына»: 100 гадоў

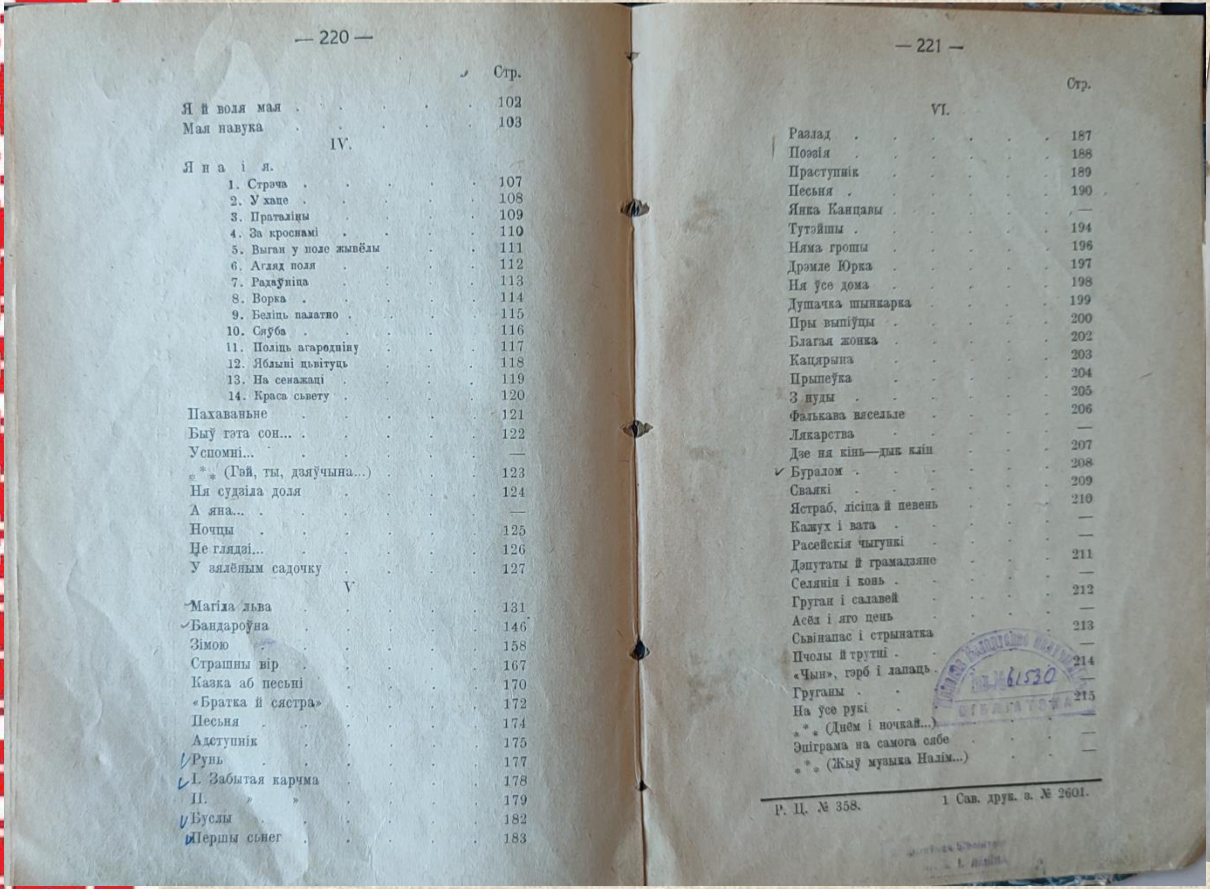

	Стр.
Я й воля мая	102
Мая навука	103
IV.	
Я н а і я.	
1. Стрэча	107
2. У хаце	108
3. Праталіны	109
4. За кроснамі	110
5. Выган у поле жывёлы	111
6. Агляд поля	112
7. Радаўніца	113
8. Ворка	114
9. Беліць палатно	115
10. Сяўба	116
11. Поліць агародніну	117
12. Яблыні цьвітуць	118
13. На сенажаці	119
14. Краса сьвету	120
Пахаваньне	121
Быў гэта сон...	122
Успомні...	—
* * * (Гэй, ты, дзяўчына...)	123
Ня судзіла доля	124
А яна...	—
Ночцы	125
Не глядзі...	126
У зялёным садочку	127
V	
Магіла льва	131
Бандароўна	146
Зімою	158
Страшны вір	167
Казка аб песьні	170
«Братка й сястра»	172
Песьня	174
Адступнік	175
Рунь	177
I. Забытая карчма	178
II. » »	179
Буслы	182
Першы сьнег	183

	Стр.
VI.	
Разлад	187
Поэзія	188
Праступнік	189
Песьня	190
Янка Канцавы	—
Тутэйшы	194
Няма грошы	196
Дрэмле Юрка	197
Ня ўсе дома	198
Душачка шынкарка	199
Пры выпіўцы	200
Благая жонка	202
Кацярына	203
Прыпеўка	204
З нуды	205
Фэлькава вясельле	206
Лякарства	—
Дзе ня кінь—дыж кліп	207
Буралом	208
Сваякі	209
Ястраб, лісіца й певень	210
Кажух і вата	—
Расейскія чыгункі	—
Дэпутаты й грамадзяне	211
Селянін і конь	—
Груган і салавей	212
Асёл і яго цень	—
Сьвінапас і стрынатка	213
Пчолы й трутні	—
«Чын», гэрб і лапаць	214
Груганы	—
На ўсе рукі	215
* * * (Днём і ночкай...)	—
Эпіграма на самога сябе	—
* * * (Жыў музыка Налім...)	—

Р. Ц. № 358. 1 Сав. друк. з. № 2601.

61530

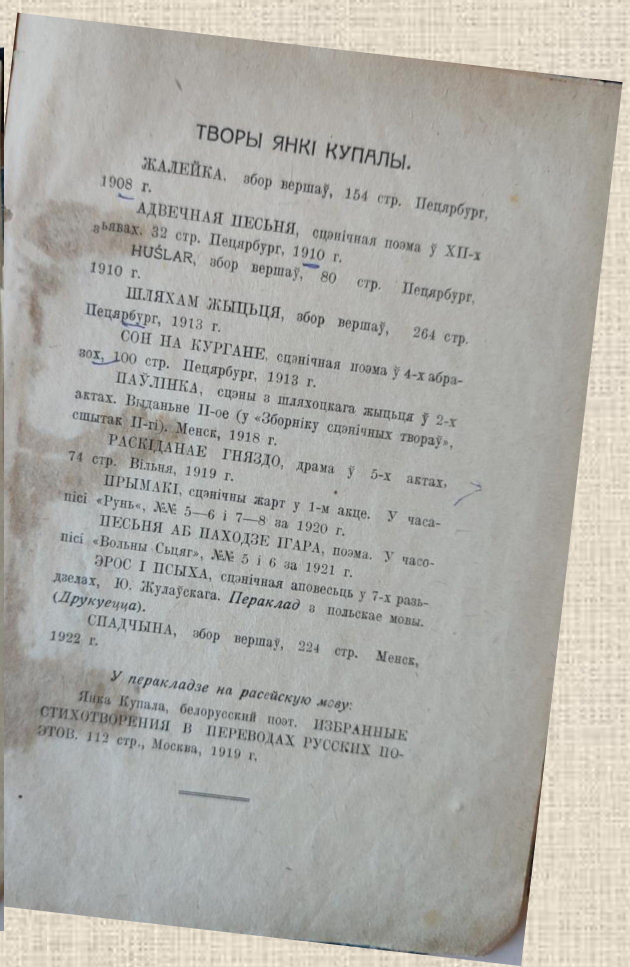

ТВОРЫ ЯНКІ КУПАЛЫ.

ЖАЛЕЙКА, збор вершаў, 154 стр. Пецярбург, 1908 г.

АДВЕЧНАЯ ПЕСЬНЯ, сцэнічная поэма ў XII-х зьявах. 32 стр. Пецярбург, 1910 г.

HUŚLAR, збор вершаў, 80 стр. Пецярбург, 1910 г.

ШЛЯХАМ ЖЫЦЬЦЯ, збор вершаў, 264 стр. Пецярбург, 1913 г.

СОН НА КУРГАНЕ, сцэнічная поэма ў 4-х абразох, 100 стр. Пецярбург, 1913 г.

ПАЎЛІНКА, сцэны з шляхоцкага жыцьця ў 2-х актах. Выданьне II-ое (у «Зборніку сцэнічных твораў», сшытак II-гі). Менск, 1918 г.

РАСКІДАНАЕ ГНЯЗДО, драма ў 5-х актах, 74 стр. Вільня, 1919 г.

ПРЫМАКІ, сцэнічны жарт у 1-м акце. У часапісі «Рунь«, №№ 5—6 і 7—8 за 1920 г.

ПЕСЬНЯ АБ ПАХОДЗЕ ІГАРА, поэма. У часопісі «Вольны Сьцяг», №№ 5 і 6 за 1921 г.

ЭРОС І ПСЫХА, сцэнічная аповесьць у 7-х разьдзелах, Ю. Жулаўскага. ***Пераклад*** з польскае мовы. (*Друкуецца*).

СПАДЧЫНА, збор вершаў, 224 стр. Менск, 1922 г.

У перакладзе на расейскую мову:

Янка Купала, белорусский поэт. ИЗБРАННЫЕ СТИХОТВОРЕНИЯ В ПЕРЕВОДАХ РУССКИХ ПОЭТОВ. 112 стр., Москва, 1919 г.

«Спадчына»: 100 гадоў

Зборнік «Спадчына» пачынаецца аднаіменным вершам, напісаным 19 лістапада 1918 года ў Оршы. Гэты твор – адзін з самых знакамітых і найлепшых вершаў Янкі Купалы. Даследчыкі вызначаюць яго як напружаную споведзь багатай і тонкай душы паэта-патрыёта. Верш перакладзены на 20 моў свету. Кампазітар Ігар Лучанок напісаў музыку, песня ўвайшла ў рэпертуар ансамбля «Песняры» і стала культавай. Пазней яеераспявалі шматлікія беларускія гурты.

Ад прадзедаў спакон вякоў
Мне засталася спадчына;
Паміж сваіх і чужакоў
Яна мне ласкай матчынай.

Аб ёй мне баюць казкі-сны
Вясеннія праталіны,
І лесу шэлест верасны,
І ў полі дуб апалены.

Аб ёй мне будзіць успамін
На ліпе бусел клёкатам
І той стары амшалы тын,
Што лёг ля вёсак покатам;

І тое нуднае ягнят
Бляянне-зоў на пасьбішчы,
І крык вароніных грамад
На могілкавым кладбішчы.

І ў белы дзень і ў чорну ноч
Я ўсцяж раблю агледзіны,
Ці гэты скарб не збрыў дзе проч,
Ці трутнем ён не з’едзены.

Нашу яго ў жывой душы,
Як вечны светач-полымя,
Што сярод цемры і глушы
Мне свеціць між вандоламі.

Жыве з ім дум маіх сям’я
І сніць з ім сны нязводныя…
Завецца ж спадчына мая
Ўсяго Старонкай Роднаю.

«Спадчына»: 100 гадоў

20 кастрычніка 2022 года ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшлі XIV Міжнародныя Купалаўскія чытанні «АД ПРАДЗЕДАЎ СПАКОН ВЯКОЎ», прысвечаныя 140-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і 100-годдзю зборніка «Спадчына» (http://kupala-museum.by/kupala%d1%9eskiya-chytanni-2022/).

Падчас канферэнцыі супрацоўнікі музея паведамілі шмат цікавых фактаў аб выданні зборніка. У прыватнасці, Марыя Барткова расказала: «Выдавецтва «Адраджэнне» было створана ў сакавіку 1922 года. Таксама юбіляр. І калі мы глядзім на кнігі, якія выдаваліся, і ізноў жа адсочваем іх шлях да чытача па форзацах, то мы можам сцвярджаць, што «Спадчына» выйшла верагодней за ўсё кастрычнік – лістапад. Зрабіць цэльны кантэкст нам дапамагаюць матэрыялы Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь. У апошняй рэдакцыі кніга мела 6220 радкоў. Што ў грашовым ганарары склала 3 265 500 рублёў». А Надзея Саевіч адзначыла: «У зборнік «Спадчына» Янка Купала ўклаў 155 вершаў. І з гэтых 155 вершаў 84 рукапісы захаваліся ў фондах нашага музея. Дарэчы, аднайменны верш «Спадчына» – рукапіс – атрымаў статус гісторыка-культурнай каштоўнасці 1 катэгорыі».

Яшчэ больш цікавых новых фактаў аб зборніку «Спадчына» чытачы змогуць даведацца пасля выхаду з друку зборніка матэрыялаў канферэнцыі.